

Sreda, 8. junij 1994

Predavanje o pomenu grščine

Danes zjutraj je bilo namesto prve šolske ure predavanje dr. Kajetana Gantarja o pomenu grščine za evropsko kulturo in za izobrazbo mladega človeka. Predavanje je bilo namenjeno učencem, da bi se lažje odločili za pouk grščine v naslednjem letu.

Učenci so predavatelja z zanimanjem poslušali in na koncu tudi spraševali. Zdi se, da ne samo zato, da bi bilo predavanje daljše in da bi odpadlo več pouka.

Pouk klasičnih jezikov v 21. stoletju: pogled v polpreteklost in v bližnjo prihodnost

KAJETAN GANTAR

Teško je napovedati vreme za nekaj dni naprej, četudi so nam znani natančni podatki o zračnem pritisku, temperaturi, vlažnosti ali sunkih vetrov. Še težje, skoraj nemogoče pa je za celo stoletje naprej napovedovati usodo kake znanosti. Čeprav naj bi znanstvene raziskave dolgoročno programirali in načrtovali, so prognoze, koliko načrtov bo uresničenih, povsem nepredvidljive. Kajti nikoli v zgodovini se znanosti niso s tako vrtoglavo naglico spreminjale in prehitevale kot v naših časih. Razvoj znanosti je danes tako nagel in nepredvidljiv, da gre lahko kdo zvečer spat kot velik učenjak, zjutraj pa se zbudi kot ignorant. Zato je treba, če skušamo skicirati položaj in usodo kake znanosti v razponu stoletja, upoštevati nepredvidljiv tempo razvoja in se kdaj pa kdaj tudi ozreti v preteklost, kakšne so bile npr. napovedi pred sto leti in kaj se je uresničilo, v čem pa je črnoglede napovedi razvoj korigiral ali postavil na laž.

Najbrž nobena stroka v zadnjih sto letih ni doživela takih pretresov kot klasični jeziki. Brez pretiravanja lahko rečemo, da je latinščina dolgo uživala privilegiran položaj: na ozemlju današnje Slovenije ni bilo gimnazije, ki ne bi imela osemletnega pouka latinščine. Obstajalo je sicer pol ducata *realk*, vendar je njihova matura veljala za manj vredno, saj z maturo realke – razen na tehniki – ni bilo mogoče nadaljevati študija na univerzi. Zato ob ustanavljanju škofijske gimnazije v Šentvidu pred sto leti ni bilo dileme, ali naj bo to klasična gimnazija. In ker je kot edina v naših deželah že od vsega začetka imela čisto slovenski značaj, ni slučaj, da je takoj postala vodilna na področju humanistične vzgoje in izobraževanja. Njeni profesorji so si – bolj kot na vseh drugih naših šolah – že od začetka načrtno prizadevali za poslovenjenje pouka, zlasti pouka klasičnih jezikov, tako da je gimnazija celo med vojno (čeprav pravijo, da *inter arma silent Musae*), leta 1915 izdala znameniti Doklerjev *Grško-slovenski slovar*, ki do danes ni izgubil svoje veljave in uporabnosti.

Po prvi svetovni vojni pa se je položaj temeljito spremenil. Klasični profil z osemletno latinščino in šestletno grščino so v Sloveniji obdržale le še tri gimnazije. Z vseh drugih šol je grščina izginila, latinščina pa se skrčila z osmih let na štiri leta s precej manjšim številom ur.

Ni čudno, da je številne klasične filologe ob tem navdajalo malodušje, ki obarvano z ironično pikrostjo veje tudi iz Sovretovega prvenca, iz njegovega predgovora k Sofoklovemu Kralju Ojdipu (1922). Sovrè je ta predgovor sam označil kot prvo poglavje iz »romana bližnje prihodnosti«, ki bo po glavnem junaku, zadnjem profesorju grščine, imel naslov *Poslednji humanist* in se bo začel takole: *Visoko pod streho sedi v mračni mansardi suh, sključen starec pri zveženi mizi; ohlapna halja mu odeva koščene ude; na golih nogah nosi sandale; lica so mu upadla, veka rdeče nabrekla; iznad tenkih ušes mu štrlita šopa sivih las ... Železna rešetka stoji od zidu do zidu; za rešetko starec, pred njo policist. Ljudje pa boljčijo na ta čudni stvor in si z grozo šepčejo: »Lej ga, v grških bukvah bere« ... « Gorje, če uide ... Profesor grščine naj bi očitno postal takšna redkost, da je za njegovo varovanje »premalo en policist, trije bi morali biti.«*

Še dlje je šel drugi ugledni klasični filolog tistega časa Amat Škerlj, profesor in nato tudi ravnatelj novomeške gimnazije, Sovretov starejši vrstnik, ki je nad svojo stroko tako zelo zdvomil in obupal, da je objavil članek o nesmiselnosti pouka grščine, češ da noben antični Grk ne bi bil tako nespameten, da bi sina pošiljal k pouku jezika, ki ga nihče več ne govori.

In vendar sta si klasična jezika po tem pretresu že čez nekaj let opomogla, tako da je nazadnje – tik pred izbruhom druge svetovne vojne – tudi nekaj realnih gimnazij (npr. celjska) spet začelo uvajati klasične paralelke. Prijetno osvežitev pouka je pri tem pomenilo izdajanje sodobnih učbenikov in komentiranih antičnih tekstov v slovenščini, ki so širila obzorja daleč čez okvir klasike v ožjem pomenu; takšna je bila npr. Sovretova *Lanx Satura* (1928) ali vrsta imenitnih latinskih vadnic, ki jih je v letih 1937–1939 zasnovala in sestavljala ekipa profesorjev šentviške škofijske gimnazije (Belec-Jere-Omerza-Samsa).

Še hujši pogrom pa so klasični jeziki doživljali po drugi svetovni vojni, ko je režim v latinščini in v obstoju dveh edinih preostalih klasičnih gimnazij videl odvečen balast, ostanke buržoazne vzgoje, leglo klerikalizma, zametke elitizma ali še hujše zlo. Med prvimi je bila na udaru Škofijska klasična gimnazija: čeprav je bila prva žrtev okupacije in je kot begunka med vojno samo še bedno životarila, je po vojni niso dovolili obnoviti.

Vendar v tistem času tudi državnim klasičnim gimnazijam ni bilo prizanešeno in tudi na realnih gimnazijah so pouk latinščine krčili in odpravili. Profesorjem latinščine ni preostalo drugega, kot da se prekvalificirajo za pouk drugih predmetov, največkrat ruščine, ki so jo v letih velike poveljske sovjetsko-jugoslovanske evforije uvajali v vse šole, tako da je vsepovsod primanjkovalo diplomiranih rusistov. Marsikje so morali ruščino poučevati celo emigranti, ki so zbežali pred oktobrsko revolucijo. Hkrati pa so več uglednih klasičnih filologov predčasno poslali v pokoj z mizerno penzijo, kot npr. univerzitetnega profesorja Frana Bradača.

Toda že štiri leta po vojni je v odnosu do klasike prišlo do presenetljivega preobrata, skoraj do nekakšne odjuge. In sicer je do tega prišlo, čeprav se sliši neverjetno, po tretjem plenumu partijskega politbiroja (29.–30. decembra 1949). Odločilno vlogo je pri tem s svojim referatom odigral poznejši disident Milovan Djilas, ki so ga ob vprašanju pouka klasičnih jezikov podprli Jože Potrč, Krste Crvenkovski in drugi, med njimi tudi, kar se zdi še posebej presenetljivo, Boris Kidrič in celo Edvard Kardelj, ki se kot bivši učiteljski sploh nikoli ni učil latinščine.¹ Po tem plenumu so na gimnazijah nekaj let začeli ponovno uvajati štiriletni, triletni, dvoletni ali vsaj enoletni pouk latinščine, na dveh klasičnih gimnazijah (v Ljubljani in Mariboru) pa je za nekaj let spet vzcvetela grščina.

Toda ta »odjuga« je bila le kratkotrajna.

¹ Ta kratkotrajni intermezzo v prid klasičnim jezikom je z briljantno pronicljivostjo, izčrpno dokumentacijo in z nepristransko objektivnostjo osvetlil David Movrin v članku z naslovom *Gratiae plenum: latinščina, grščina in Informbiro* (objavljeno v zborniku *Musis amicus*, Keria XII 2–3, Ljubljana 2010, str. 281–304). Članku je dodal tudi fotografijo Edvarda Kardelja in Borisa Kidriča z (ironičnim) podnaslovom *Principes philologorum*. Isti avtor je v spletni dokumentaciji našel kopijo grške maturitetne naloge Rože Debevec (pozneje moje žene) iz leta 1955, verjetno ene zadnjih, ki je takrat v Sloveniji še maturirala iz grščine.

Spominjam se, da je bila leta 1955, ko sem kot pripravnik na ptujski gimnaziji nastopil svojo prvo službo, latinščina obvezna samo še za dijake sedmega razreda.¹ Kmalu za tem se je gonja proti klasičnim jezikom ponovno razbesnela, se iz leta v leto stopnjevala in zaostrovala. Vrhunec je dosegla leta 1958 z radikalno šolsko reformo, ki ni amputirala samo klasičnih, ampak sploh vse gimnazije in jih z osemletnega kurikula oklestila na štiriletni torzo. Tudi tej reformi je botroval partijski vrh, v katerem pa zdaj ni bilo več Djilasa in drugih zagovornikov klasičnih jezikov. Prepričan sem, da se je takrat odigrala največja tragedija v zgodovini slovenskega šolstva. Vse, kar je sledilo, tudi poznejše uvajanje usmerjenega izobraževanja, je bilo samo še nadaljevanje te tragedije. Takrat, leta 1958, je bil načrtno pohojen cvet in ponos slovenskega šolstva: osemletne gimnazije so bile razpolovljene, njihovi nižji razredi so se pretapljali v višje razrede osemletk. Častitljivi hrami učenosti, v katerih se je nekoč šolal panteon slovenskih vrhunskih izobražencev – pesnikov in pisateljev, učenjakov in umetnikov – so se spreminjali v poligone povprečnosti. Namesto da bi kot merilo veljal čim višji nivo, se je nivo iz leta v leto načrtno zniževal, češ da večina učencev v višjih osnovnošolskih razredih gimnazijskemu programu ni kos. Namesto elite in kvalitete je zavladal princip mediokritete. Ista uravnilovka, ki je jemala zemljo in premoženje umnim kmetom in dobrim gospodarjem, je obveljala tudi v šolstvu: vse, kar je količkaj štrlelo iznad povprečja, je bilo izpodrezano. Toda katastrofa šolstva je za narodovo bit usodnejša kot katastrofa gospodarstva. Nikoli ne bomo prišli do celovite bilance, koliko generacij je bilo v tistih letih zaigranih, koliko talentov zakopanih, koliko bistrih možganov je zakrnelo v razredih osemletk, kjer so morali nadarjeni in ukaželjni učenci ure presedeti in se dolgočasiti z nezainteresiranimi. Če danes ugotavljamo, kako so v zadnjih desetletjih skopnele pregovorne delovne navade, ki so oblikovale značaj našega človeka, če tarnamo in vzdihujemo, kako se je slovenski človek balkaniziral, lahko levji delež za to pripišemo pohabljenemu šolskemu sistemu, zlasti pa pohabljeni gimnaziji.²

Zadnje dejanje tragedije, ki naj stoletni tradiciji osemletne klasične gimnazije in pouku klasičnih jezikov zada še milostni udarec, se je odigralo leta 1975 z okrožnico ljubljanskega Zavoda za šolstvo, ki je skušala likvidirati še zadnje ostanke ostankov, *reliquiae reliquiarum*, rednega pouka latinščine, ki se je obdržal le še v nekaj razredih na dveh ljubljanskih osnovnih šolah, največ na šoli Prežihovega Voranca, ki je imela domicil v

Dr. Kajetan Gantar je kot slavnostni gost na antičnih dnevih januarja 2012 prejel čestitke ob osemdesetletnici.

- ¹ V osmem gimnazijskem razredu so latinščino že pred tem odpravili, češ da bi dijake preveč obremenjevala pri pripravah na maturo, medtem ko so jo dijaki petega in šestega razreda, čeprav je bila neobvezna (vsaj na ptujski gimnaziji) polnoštevilno obiskovali med rednim poukom, vendar je bilo to odvisno od naklonjenosti takratnega ravnatelja in razumevanja profesorskega zbora.
- ² O katastrofalnih posledicah šolske reforme iz leta 1958, ki jo nekateri poklicni pedagogi še danes glorificirajo, sem že večkrat razpravljal, zlasti v članku z naslovom Pohabljena gimnazija (objavljenem v zborniku Dom in svet VIII, Maribor 1995, 272–280).

poslopju nekdanje klasične gimnazije; v njem je očitno še domoval nevarni *genius loci*. Osem latinskih paralelk s peščico nedoraslih otrok, ki jih v vsej Sloveniji nikoli ni bilo več kot dvesto, je očitno ogrožalo obstoj celotnega šolskega sistema, zato jih je bilo treba razformirati in z uradnim dekretom zatreti.

Toda čeprav je gonjo navdihoval takratni vsemogočni partijski vrh, je bila kratke sape. Proti herostratskim načrtom etablirane marksistične pedagogike se je – kljub pritisku partijske nomenklature in zaukazani časopi-sni cenzuri¹ – dvignil velik del osveščene javnosti, tako da je antična klasika iz tega spopada izšla kot moralna zmagovalka.²

Vendar pa teženj po odpravljanju pouka klasičnih jezikov ne smemo pripisovati samo skrajni marksistični levici. Podobne težnje so se istočasno pojavljale tudi v drugih okoljih, zlasti v tehnokratskih in pridobitniških krogih, ki pomen znanosti vrednotijo izključno le skozi prizmo neposredne ekonomske koristnosti in pridobitnosti.

Žal se s podobnimi težnjami, ne čisto enakimi in tudi ne sinhroniziranimi, sporadično srečujemo tudi ponekod v cerkvenih okoljih. Zlasti ob drugem vatikanskem koncilu, ki se je, kot je znano, v težnji po učinkovitejši evangelizaciji zavzel za uvedbo živega maternega jezika v bogoslužje, so si nekateri pregorečnejši koncilski poziv zmotno razlagali skoraj kot nekakšno vojno napoved latinščini.

Vendar je takšne »ardite« utišal in demantiral že sam pobudnik koncila papež Janez XXIII., ki je v začetku leta 1962 napisal pismo *Veterum sapientia* (»Modrost starodavnikov«). Besedilo te apostolske poslanice izzveni v veličastno himno latinščini, ki predstavlja »zlato oblačilo modrosti« (*sapientiae aurea vestis*) in »zaklad neprecenljive vrednosti« (*thesaurus incomparandae praestantiae*), saj se latinščina bolj kot vsi drugi jeziki ponaša z »zgoščenim, bogatim, blagozvočnim pogovornim slogom, polnim veličanstva in dostojanstva« (*loquendi genus pressum, locuples, numerosum, maiestatis plenum et dignitatis*). Poslanica se konča z željo, naj se na cerkvenih izobraževalnih ustanovah pouk latinščine še bolj okrepi in naj se ustanovi posebna papeška univerzitetna ustanova za preučevanje in raziskovanje latinščine, na kateri bi intenzivno gojili tudi grščino ter druge pomembne antične jezike in njihova slovstva. Ker letos mineva petdeset let od datuma tega pisma, bi bilo prav in primerno, da bi se spomin na to poslanico, ki po dikciji predstavlja biser latinske epistolografije, pri pouku latinščine obeležil z branjem najlepših odlomkov iz njene bogate vsebine.

Namero papeža Janeza XXIII. je udejanjil njegov naslednik papež Pavel VI., ki je dve leti po objavi Janezovega pisma tudi sam napisal poslanico z naslovom *Studia Latinitatis* in z njo v okviru že obstoječe papeške salezijanske univerze ustanovil še šesto fakulteto, Fakulteto za krščansko in klasično literaturo.³ Tradicijo humanistično osveščenih papežev pa je nadaljeval tudi papež Benedikt XVI., ki je 10. novembra 2012 *motu proprio* ustanovil posebno Papeško akademijo za latinščino (*Pontificia Accademia di Latinità*).⁴

Zanimivo bi bilo vedeti in podrobneje raziskati, koliko so omenjene papeške poslanice odmevale v prostoru slovenske Cerkve. Osebo imam vtis, da je vrh Cerkve sledil papeškim prizadevanjem, čeprav je pri tem morda

1 V dnevniku Delo je uredništvo takrat izrecno zapisalo, da so na to temo prejeli precej pisem bralcev, ki pa jih ne bodo objavili, ker bi njihova objava »lahko povzročila vznemirjenje javnosti«. Namesto številnih pisem bralcev so objavili samo izjavo osnovne organizacije Zveze komunistov na Zavodu za šolstvo.

2 O tem dogajanju se je že precej pisalo. Sociolog Bojan Baskar je o njem napisal in objavil knjigo (Latinščine, prosim: latinščina in njeno izganjanje na Slovenskem, Ljubljana 1988). Tudi sam sem že večkrat pisal o tem, najprej v časopisnem članku Zavrnjena klasika (Delo, 18. 4. 1975), pozneje izčrpnije v referatu Likvidacija klasične gimnazije v znamenju boja proti elitizmu (v zborniku Kultura in politika, Ljubljana 2007, str. 127–136).

3 Facoltà di Lettere Christiane e Classiche. Tajnik te fakultete (in na njej tudi profesor za patristiko) je slovenski teolog in filolog Miran Sajovic. Večina predavanj in pouk na tej fakulteti, na kateri predava tudi več uglednih laikov (npr. Luigi Miraglia, eden najbolj briljantnih in elokventnih govorcev žive latinščine), potekajo v latinščini.

4 O čemer je nedavno poročal tudi tednik Družina (18. 11. 2012).

kdaj pa kdaj naletel tudi na kak odpor. Znano je, da je morala ljubljanska Teološka fakulteta uvajati tečaje latinščine za vse večje število slušateljev, ki so se vpisali na študij teologije brez predhodnega znanja latinščine.¹ In morda je kdaj za kakega slušatelja Teološke fakultete izpit iz latinščine predstavljal prezahteven pogoj za nadaljevanje študija, tako da je zaradi tega študij teologije opustil.² Zato so študijski režim tega tečaja latinščine, ki je obsegal samo eno leto po dve uri na teden, sčasoma precej omilili.

Tudi sam sem z latinščino v cerkvenem okolju že doživel kako malo razočaranje. Tako sem npr. na simpoziju ob izidu prevoda Svetega pisma (1997) imel referat, ki sem mu dal latinski naslov po geslu našega rojaka sv. Hieronima – geslo, ki že od nekdanj in tudi še danes velja za zlato pravilo dobrega prevajanja: *Non verbum ad verbum, sed sensum ad sensum*. Čeprav so se nekateri spotikali ob latinskem naslovu, so mi referat z latinskim naslovom v Bogoslovnem vestniku objavili in prosili, naj napišem še povzetek v tujem jeziku. Povzetek sem napisal v brezhibni ciceronski latinščini in ga poslal uredništvu s prošnjo, da ga objavijo v latinščini, tako kot so imele že od ustanovitve Bogoslovnega vestnika (v letu 1920) razprave Aleša Ušeničnika, Franca Grivca, F. S. Lukmana in drugih uglednih avtorjev povzetke vedno v vzorni latinščini. Vendar moji ponovljeni želji niso ustregli, ampak so mi povzetek prevedli in objavili v neki anemični in brezkrvni angleščini.

Kljub temu in še kakemu manjšemu razočaranju pa ne bom nadaljeval z nostalgijo po dobrih starih časih, ker vem, da so takšni časi nepreklicno minili, čeprav se mi ob spominu nanje milo stori in kdaj pa kdaj tudi solza utrne iz oči. Tako sem bil pred meseci npr. vidno ganjen, ko sem se udeležil znanstvenega srečanja v Münstru, kjer nas je simpatična vodička peljala v mestni rotovž in nam razkazovala veliko in veličastno slavnostno dvorano, v kateri se je pred tremi stoletji končala tridesetletna vojna, najdaljša vojna, ki je kdaj koli divjala v Evropi. Med drugim je omenila, da so se diplomati iz vseh vojskujočih se držav, iz Španije in Francije, iz Nizozemske in Švedske, iz Poljske in Švice, na napornih in napornih pogajanjih, ki so se vlekla več kot polna tri leta (1645–1648), ves čas pogovarjali in razpravljali izključno le v latinščini, in prav tako tudi kralji in vladarji sprtih držav ob zaključnem slovesnem podpisu westfalskega miru; ob tem ne eni ne drugi niso rabili nobenega tolmača. Zato pa tudi nihče od udeležencev na pogajanjih ni imel manjvrednostnega kompleksa in ne privilegija, kakršnega ima danes na političnih pogajanjih ali znanstvenih simpozijih vsak *native speaker* angleščine, ki z večjo sproščenostjo in prepričljivostjo lahko daje duška svojim čustvom in polet svojim mislim kot najbolj podkovan bilingvist.

Predvsem pa nimam nobenega, niti najmanjšega razloga za razočaranje in črnogledost ob spominu na obnavljanje Zavoda sv. Stanislava in ponovno ustanavljanje Škofijske klasične gimnazije, na njeno vstajenje od mrtvih pred dvajsetimi leti. In še zlasti ne ob spominu na pokojnega nadškofa dr. Alojzija Šuštarja, ki mi je vedno, če je kdaj beseda med nama nanese na obnavljanje škofijske gimnazije v Šentvidu, zagotavljal: »Če bomo škofijsko gimnazijo kdaj obnovili, jo bomo obnovili tako, kot si jo je zamislil njen ustanovitelj škof Jeglič in kot jo tudi sam kot njen nekdanji dijak ohranjam v lepem spominu: to bo res prava klasična gimnazija, gimnazija z latinščino in grščino!« Zagotovila v enakem smislu sem slišal vedno, če je beseda nanese na pobude za spremembo

1 Podatki o tečajih latinščine na TEOF so – zlasti za prvo povojno obdobje – pomanjkljivi ali pa jih sploh ni. Kolikor sem mogel ugotoviti, je latinščino na TEOF najprej poučeval stolni župnik in kanonik Franc Glinšek (1954–1961), nato trnovski župnik Franc Fric (1961–1971), v letih 1971–1972 Otmar Črnilogar (še kot študent klasične filologije), 1972–1978 prof. dr. Josip Ilc, 1978–2000 ponovno prof. Otmar Črnilogar, za njim Martin Benedik, lektor latinščine na FF. Obstajal pa je tudi tečaj biblične grščine, ki ga je imel biblicist prof. dr. Andrej Snoj.

2 Za konkreten tak primer sem slišal iz časa, ko je latinščino na TEOF poučeval Franc Glinšek, ki je na ŠKG slovel po svoji široki razgledanosti, a tudi po veliki zahtevnosti (to vem iz lastne izkušnje, saj je bil Glinšek med okupacijo moj profesor slovenščine in italijanščine, pozneje tudi neobvezne francoščine). Nepopustljivi Franc Glinšek je tečaj latinščine za tem rajši prepustil trnovskemu župniku Francu Fricu, ki je bil po izobrazbi klasični filolog in prav tako profesor na predvojni in medvojni ŠKG.

profila gimnazije, iz ust vseh dosedanjih direktorjev zavoda, prof. dr. Boruta Koširja, škofa dr. Antona Jamnika, dr. Romana Globokarja.

Spodbudna je že sama misel, da je bila v slovenskem prostoru slovenska Cerkev edina, ki je čutila odgovornost, da obnovi profil klasične gimnazije, in da je še danes edina, ki na področju šolstva zavestno in v celovitem obsegu nadaljuje zlahkno humanistično dediščino. Edina, ki se tudi v neprijaznih okoliščinah in v najtežjih pogojih, ko se misli šolnikov prerade usmerjajo v iskanje kratkoročnih pridobitnih rešitev, ni izneverila humanističnim idealom.

Ko se je pred četrto stoletja snovala in načrtovala slovenska osamosvojitve, sem večkrat na pripravljalnih sestankih in zborovanjih slišal napovedi: »Obnovili bomo nekdanjo klasično gimnazijo.« In vendar doslej na državnem laičnem nivoju te napovedi ni skušala nobena vlada v celoti udejanjiti, čeprav so si ravnatelji vsaj dveh državnih gimnazij (v Ljubljani in v Mariboru) iskreno prizadevali uvesti klasične paralelke na svojih šolah, kar jim je tudi uspelo. Toda edina **klasična** gimnazija v celovitem obsegu, ki se tudi v uradnem nazivu upravičeno ponaša s takšnim nazivom, je v slovenski državi za zdaj samo škofijska gimnazija v Šentvidu.

Resda je ta gimnazija sedaj – v primerjavi z nekdanjo predvojno osemletno gimnazijo – samo štiriletna. Vendar je edina, ki si vztrajno in zavestno prizadeva, da bi v skladu z veljavno zakonodajo presešla štiriletni obseg, edina, ki skuša – v okviru Zavoda sv. Stanislava – pod isto streho v nekakšni simbiozi, v družinski povezavi z mlajšo sestro, osnovno šolo Alojzija Šuštarja, do neke mere udejanjiti humanistični ideal nekdanje osemletne gimnazije. Gre za humanistični ideal, ki temelji na več kot stoletni srednjeevropski tradiciji, ideal, ki ga je na prelomu iz devetnajstega v dvajseto stoletje zasnoval veliki učenjak Wilhelm von Hartel, rektor dunajske univerze in poznejši avstrijski prosvetni minister.

Ta ideal, prilagojen sodobnim razmeram in okoliščinam, so imeli pred očmi tudi vidni snovalci slovenske osamosvojitve in ga skušali tudi udejanjiti, vendar so se sile kontinuitete, ki so v Državnem zboru prevladovali, tega ustrašile in to preprečile. Spominjam se, kako je v času, ko se je snovala Gabrova šolska reforma, dr. Jože Pučnik s skupino poslancev v tem smislu pripravljajl amandma k takratnemu predlogu šolskega zakona in me povabil na pogovor v svojo pisarno v Državnem zboru. Znano je, da je tudi Društvo visokošolskih profesorjev v Mariboru takrat naslovlilo na Ministrstvo za šolstvo pobudo za oživitev osemletne klasične gimnazije, tej pobudi so se pridružili tudi drugi, a se takratno ministrstvo na te pobude ni odzvalo.

Od kod tak odpor in ignorantni odnos do te in podobnih pobud?

V ozadju se skriva paničen strah takratnih šolskih oblasti pred možnostjo, da bi se spet začela oblikovati neka intelektualna elita, kakršna se je oblikovala na nekdanjih osemletnih gimnazijah. Na njih so se bodoči izobraženci oblikovali v najbolj obetavnih letih, v zlato dobi spomina, v letih največje umske dojemljivosti in možganske prožnosti, v okolju sebi enakih vrstnikov, že od desetega leta naprej, ko še niso obremenjeni s pubertetniškimi in drugimi zavorami. Pri petnajstih ali šestnajstih letih, kot se zdaj začenja selekcija in turnus pohabljenega gimnazije, je že vse preveč zamujenega. Navsezadnje se tudi vzgoja vrhunskih športnikov in glasbenih virtuozov ne začenja pri petnajstih letih. Oblikovanje bodočih izobražencev pa je še veliko zahtevnejši in še bolj zapleten vzgojno-izobraževalni proces.

Ko so se v praksi pokazale pomanjkljivosti in neproduktivnost enotne osemletke, so šolske oblasti in uradni pedagogi prihajali na dan z različnimi nebistvenimi kozmetičnimi popravki. Najprej so prisegali na doktrino »notranje diferenciacije«, nato so skušali ta model, za katerega nikoli ni bilo dovolj prostorskih, denarnih in kadrovske zmogljivosti, nadomestiti in zamegliti s »fleksibilno diferenciacijo«, ki pa je bila spet v bistvu le kozmetični popravek istega: šlo je za zasilno krpanje nekega ponesrečenega modela (in jasno, da zakrpana obleka nikoli nima enakega učinka kot po meri ukrojeno modno oblačilo). Nazadnje so skušali šolsko uravnilovko

preseči z uvajanjem »nivojskega pouka«, čeprav očitno niti predlagatelju ni bilo jasno, zakaj, kako in v kakšnih okvirih naj bi se izvajala nivojska diferenciacija.

Jasno je edinole, da je šlo pri omenjenih popravkih za nekakšen konservans, ki naj čim dlje ohranja pri življenju obstoječi šolski sistem. Skratka, marksistično usmerjeni reformatorji in uradni pedagogi so se togo oklepali šolske strukture, podedovane iz leta 1958, in poskušali vse mogoče, da bi ohranili obstoječe stanje, samo ne tega, kar se zdi najbolj naravno, najbolj racionalno in najbližje stoletni slovenski kulturni in šolski tradiciji. Zato gotovo ni slučaj, da so takratna ministrstva in z njimi povezani odbori, komisije ali institucije na vse pobude v tej smeri odgovarjali z molkom. Ker so za vsako ceno skušali obdržati status quo, so vztrajali pri kar se da čvrstem zacementiranju ali le najnujnejšem prilagajanju obstoječega stanja.

Škofijska klasična gimnazija nima takšnih strahov, saj se navezuje na tradicijo, ki je prestala že marsikaj hudega, ne samo dveh svetovnih vojn, ampak še vse kaj hujšega, medvojno begunstvo in dvojno okupacijo, pritiske nacistične in komunistične diktature, ki so se končali z zaprtjem in zatrtjem njenih šolskih vrat, z metamorfozo monumentalne gimnazijske stavbe v koncentracijsko taborišče, iz katere so tisoče, med njimi na žalost tudi več nekdanjih dijakov te gimnazije, odvažali v kraška brezna, in na koncu je dočakala tudi še preobrazbo v zanikrno balkansko vojaško kasarno. Kaj hujšega je že skoraj ni moglo zadeti.

Ko sem leta 1992 z bivšimi sošolci škofijske gimnazije prvič stopil v te prostore, smo našli razdejanje kot po cunamiju ali na pogorišču. Toda iz pogorišča se je gimnazija dvignila kot ptič Feniks in prerasla v eno najlepših, najbolj funkcionalnih in najbolj obetavnih gimnazij v slovenski državi.

Za prenovljeno fasado pa slutimo tudi prenovo duha, ki išče vedno novih poti. Eno teh poti predstavlja tudi povezovanje med osnovnošolci – »*šuštarčki*« in gimnazijci, saj se oboji izobražujejo v neposredni soseščini, pod isto streho. Prepričan sem, da v tej soseščini tudi pri pouku latinščine lahko zaveje nov osvežujoč veter. V tem upanju me utrujeta dve prikupni začetni latinski vadnici, ki sem ju nedavno dobil v dar (*Minimus* in *Minimus secundus*).¹ Obe sta vzorno prirejene težnjam in smernicam sodobne didaktike. V njih so zahtevna pravila latinske slovnice nevsiljivo vpletena v zanimive pripovedi iz starodavne rimske vsakdanjosti in v zgodbe iz antične mitologije, tako da ju ob branju dolgo nisem mogel izpustiti iz rok.

Ob tem pa si želim, da se tudi gimnazijski pouk ne bi preveč zapiral v okvire stroge klasike, ampak naj bi se interdisciplinarno povezoval z vsebino drugih predmetov – filozofije, zgodovine, umetnostne zgodovine, slovenske književnosti in sodobnih jezikov, ne nazadnje lahko tudi z matematiko (npr. ob Pitagorovem izreku ali ob Evklidovih Elementih) in s poukom naravoslovnih predmetov (npr. ob nomenklaturi živalskih in rastlinskih imen).

Lepo in koristno bi bilo tudi, če bi si dijaki lahko npr. poglobili in popestrili znanje o najstarejših obdobjih naše nacionalne zgodovine z branjem izbranih poglavij iz znamenitega anonimnega poročila o spreobrnjenju Bavarcev in Karantancev (*Conversio Bagoariorum et Carantanorum*)² ali če bi zakoreninjene predsodke o mračnem srednjem veku korigirali z branjem blagglasnih latinskih rimanih pesnitev, ki jih je v XIII. stoletju v Jurkloštru pesnil Syferidus Suevus, menih švabskega rodu, ki je po burnih letih svoje lahkomišelnosti in vihrave mladosti naposled našel mir in srečo v kartuziji, in v svoji hvaležnosti pri tem tudi ni pozabil omeniti, da ga tu

1 Avtorica učbenikov, ki sta v izvorniku leta 2003 izšla pri založbi Cambridge University Press, je Barbara Bell; slovensko izdajo, ki je izšla leta 2012 pri založbi Modrijan, sta priredila Uroš Martinčič in Neža Vilhelm.

2 Dvojezična (latinsko-slovenska) komentirana izdaja (z uvodno študijo Boga Grafenauerja) je bila objavljena v *Acta Ecclesiastica Sloveniae* 7 (1985), 15–27. Lani je v nemščini izšla tudi knjižna izdaja z obsežno uvodno študijo in izčrpnim komentarjem: Herwig Wolfram, *Conversio Bagoariorum et Carantanorum* (Ljubljana/ Laibach 2012), 419 str.

zdaj hrani slovanska zemlja (*quem nunc nutrit Sclavonica tellus*).¹ Lahko bi tudi retuširali portret škofa Tomaža Hrena, ki ga v šolah in javnosti radi krivično prikazujejo kot amuzičnega inkvizitorja, s tem da bi kdaj prebrali katero njegovih mladostnih pesmi, ki jih je sam povezoval v *Libellus carminum*.² Lahko bi brali tudi kako besedilo iz serije iskrih polemičnih literarnih pisem, napisanih v klasični latinščini, ki jih je Anton Mahnič objavljajal v goriškem škofijskem glasilu *Folium Periodicum*: tako bi celoviteje in nepristransko osvetlili lik svetniškega kandidata, o katerem dijaki zdaj pri pouku slovenščine navadno slišijo samo, kako je zatiral *goriškega slavčka* Simona Gregorčiča, ali pa ga prikazujejo kot predhodnika in utemeljitelja klerofašizma, čeprav je bil v resnici ravno škof Anton Mahnič pri nas prva žrtev fašizma.³ V enako brezhibni in elegantni latinščini so napisane poslanice, ki jih je v bran ogroženega slovenstva iz zatirane Julijske krajine na Sveto stolico naslavljajal Jakob Ukmar, prav tako svetniški kandidat in žrtev fašističnega nasilja in nato še žrtev boljševiskega nasilja, ki je ob birmovanju kot po čudežu za las ušel mučeniški smrti, kakršni je podlegel hrvaški duhovnik, ki ga je spremljal.⁴

S takšnim osvetlitvami in povezavami sorodnih ved bi pouk latinščine, pa tudi grščine, lahko posodobili, aktualizirali in uskladili s težnjami interdisciplinarnega povezovanja, ki se na vseh znanstvenih področjih danes poudarjajo kot nekaj najbolj zaželenega. Z njimi bi pouk navzven obogatili, navznoter pa osmislili in približali humanističnemu idealu harmonično zaokrožene izobrazbe iz časov, ko se učenjaki še niso zatekali v neko hermetično zaprto in zagrajeno monokulturno »vrtičkarstvo«.

Ne smemo pozabiti, da ideal harmonično zaokrožene izobrazbe in interdisciplinarnosti ni od danes in ne od včeraj, njegove korenine segajo globoko v antično davnino. Opredeljeval in oznanjal ga je že Cicero z znamenitimi besedami: *Etenim omnes artes, quae ad humanitatem pertinent, habent quoddam commune vinculum et quasi cognatione quadam inter se continentur*.⁵ »Zakaj vse umetnosti in znanosti, ki sodijo k humanistični izobrazbi, imajo nekakšno skupno vez in so si med sabo kot v nekakšnem sorodstvu.«

S temi Ciceronovimi besedami se vračamo k vizionarnemu Sovretovemu predgovoru k prevodu Sofoklove tragedije *Kralj Oidip* (Ljubljana 1922, p. 6), ki smo ga uvodoma citirali, kjer prevajalec razpravlja o »zloveščih skovirjih, ki ne vedó, da bi bila enostranska strokovna izobrazba duševni gibkosti na kvar...in da bi gojenje praktičnih znanosti brez protiuteži v humanizmu izsušilo živi vir, ki zajema iz njega harmonično zaokrožena izobrazba ...«

1 Prim. članek Sifridova pesem o vojvodu Leopoldu VI. – Gesta ducis Leupoldi (Časopis za zgodovino in narodopisje 47, Maribor 1976, 231–243).

2 Hrenova mladostna rokopisna pesniška zbirka je bila natisnjena v prilogi k Ljubljanskemu škofijskemu listu 10–11 (1897–1898, 609–670)

3 Krški škof Anton Mahnič je bil dejansko prva žrtev fašizma, saj so ga zaradi odločne obrambe slovanstva (eno leto pred požigom Narodnega doma v Trstu) italijanski arditi z zvijačo zvalili na torpedovko in odpeljali s Krka v neznan, v resnici v internacijo v Frascati, od koder se je šele čez eno leto vrnil hudo bolan in za posledicami trpljenja v internaciji že čez pol leta v Zagrebu umrl. Prim. Mahničev simpozij v Rimu (Celje 1990).

4 Prim. K. Gantar, Jakob Ukmar in latinščina, v: Ukmarjev simpozij v Rimu (Celje 2006, 257–268).

5 Cicero, Pro A. Licinio Archia poeta oratio 1,2.